

INTERVJUREFERAT

Tid	Onsdag den 7. mars 2012 kl 1337
Sted	Hotel Plaza, Oslo
Intervju av	Sveinung Sponheim, visepolitimester, Oslo politidistrikt, fungerende politimester den 22. juli
Intervjuere	Stefan Gerkman, 22. juli-kommisjonen Tor Erik Heggøy, Sekretariatet
Andre til stede	Erik Arvnes, PwC (sikring/referat)

Formelle forhold:

Sponheim var i forkant av intervjuet gitt skriftlig underretning om bakgrunnen for at kommisjonen ønsker hans forklaring, og de rettslige og praktiske rammer for intervjuet.

Han ble gjort kjent med muligheten til å la seg bistå av en rådgiver, tillitsmann eller annen person, og at han har plikt til å forklare seg.

Han ble gjort kjent med innholdet i selvinkrimineringsvernet, og at dette vernet, etter kommisjonens syn, ikke kommer til anvendelse ved forklaring for kommisjonen.

Han ble videre gjort kjent med at det ble tatt lydopptak, som ville bli lagret, og at det ville bli utarbeidet referat for signering.

Han ble også gjort kjent med at referatet vil kunne bli gjort tilgjengelig for andre enn kommisjonen, for eksempel dersom hensynet til sakens opplysning, ivaretagelse av partsrettigheter eller oppfyllelse av lovpålagte krav gjør dette nødvendig. Han ble gjort kjent med at kommisjonen er bundet av offentleglovas regler om innsyn i dokumenter.

Han ble gjort kjent med at opplysninger fra referatet ville kunne bli brukt i kommisjonens rapport.

Han samtykket i å la seg intervju på ovennevnte forutsetninger.

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

Etter en kort presentasjon av de tilstedeværende, ble han orientert om kommisjonens mandat, formålet med intervjuet og hvordan det ville bli gjennomført. Intervjuteemaene ble introdusert og han startet sin redegjørelse.

Egen bakgrunn og rolle

Sponheim gikk ut av politiskolen i 1981 og var ferdig utdannet som jurist i 1983. Etter å ha jobbet som politifullmektig ved Trondheim politidistrikt begynte han ved påtaleseksjonen, Oslo politidistrikt, i 1986.

I 1994 ble han narkotikasjef, en stilling han hadde frem til han ble visepolitimester i 1997. Han har innehatt ulike roller som visepolitimester. De siste fem årene har han bygget opp og ledet strategisk stab, som blant annet skal bistå politimesteren med å møte fremtiden og lære politidistriktet til å bli mer kunnskapsstyrt.

Han har gått stabskurs og har sittet som politimester i stab under øvelse Oslo og to andre øvelser. Han har sittet som politimester i stab under reelle hendelser ved flere anledninger, herunder en kidnappingssak, for øvrig stort sett under demonstrasjoner, sist gang under Gaza demonstrasjonene i 2009.

I Oslo er det ikke politimesteren selv som har politimesterrollen i stab, men funksjonen bekles av en av de tre visepolitimesterne. Terskelen for å etablere stab i Oslo er høyere enn ved andre politidistrikt fordi OPD håndterer såpass mange skarpe hendelser etter fastsatte rutiner, uten at politimesteren behøver å bli annet enn orientert underveis.

Fristen for å sette stab er satt av POD til å være innen to timer.

Egen rolle og egne erfaringer 22. juli

Den 22. juli hadde Sponheim bakvakt som fungerende politimester. Han ble varslet kl 1532 av operasjonsleder på vei hjem fra jobb. Operasjonsleder orienterte om at det var gått av minst en bombe i regjeringskvartalet, at en person var rapportert omkommet og at det var store materielle skader. Han gav orde om å innkalle staben og at beredskapstyrken skulle mobiliseres.

Han var tilbake på politihuset ca kl 1540 – 1545. P2, P3 og P5 funksjonene var da på plass. Operasjonsleder gav Sponheim en kort orientering om at antall døde hadde steget, at det var store bygningsskader og at vinduene var knust opp til femte etasje, noe som etter Sponheims oppfatning tyder på at mannskapene ved ankomst ikke hadde løftet blikket fra bakkenivå i forhold til hvor omfattende skadene virkelig var.

Han ble ikke orientert om opplysninger knyttet til mulig gjerningsperson. Situasjonsforståelsen hans på dette tidspunkt var at det var begått en terrorhandling.

Han ringte til POD, men ettersom det var etter kontortid ble han viderekoblet til en mobiltelefon. Det ble ikke oppnådd kontakt med POD som følge av at mobilnettet var overbelastet. Etter noen forsøk fra kontortelefonen kom han igjennom og gav da vakthavende i POD en kort situasjonsrapport basert på skadeomfanget. Sponheim tror han også sa at situasjonen tydet på et terrorangrep. POD var klar over hendelsen, men ikke skadeomfanget. Vakthavende opplyste at han skulle varsle videre.

Han ringte så til politimester Gjengedal som var på ferie. Han gikk ned i staben og rapporterte han hva han hadde gjort hittil.

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

Han konsentrerte seg innledningsvis om å skaffe seg oversikt og gjøre klareringer på sitt nivå. Han meddelte tydelig at alle tilgjengelige ressurser skulle innkalles, at tilgjengelig mannskap ute skulle omdisponeres og at alle de avtroppende enheter skulle holdes tilbake. Etter hvert fikk også utestasjonen ansvar for varsling.

Det eksisterte ikke et felles varslingssystem til alle mannskapene for denne type hendelse. Det er PODs ansvaret å varsle andre politidistrikt. Kripos vil ha ansvar for andre typer varslinger.

På spørsmål om hvordan frykten for et sekundærangrep fikk konsekvenser for varsling av øvrige distrikt, opplyste Sponheim at det er POD som har ansvaret for denne varslingen. OPD rolle er å beskrive et scenario og det er opp til POD å foreta en vurdering, etter eget tiltak eller etter anmodning fra POD.

Det er P3s ansvar å foreta den formelle varslingen av Forsvaret. OPD sendte tidlig en liaison til Forsvaret med tanke på helikopterstøtte. Sponheim hadde ingen rolle knyttet til varsling annet enn å formidle at alle ressursene skulle mobiliseres. Foruten mobilisering av ressurser, så var det viktig å gi klareringer knyttet til bevæpningsnivå.

Påtroppende operasjonsleder Finn Belle ankom relativt raskt, noe som var til stor hjelp ettersom Belle er en erfaring operasjonsleder, og fordi det er en enorm oppgave å håndtere en slik hendelse alene som operasjonsleder. Sponheim og Belle hadde den innledende kontakten inntil stabssjef Aas ankom.

Noe av utfordringen i starten var det store trykket på operasjonssentralen. Sentralbordet og operasjonssentralen ble raskt overbelastet. For å beskrive situasjonen refererte Sponheim til at det i ettertid tok i underkant av en time på skrive ut ett minutt av lydloggen, altså omkring 50 timer på å skrive ut den første timen.

Han opplyste at meldingene om andre bombeeksplosjoner på andre steder i byen gjorde situasjonen uoversiktlig og hektisk i den første fasen. Redningsarbeidet ble utfordret da det kom rykter om at det var to bomber i regjeringskvartalet, herunder en udetonert bombe.

Innsatsleder Langli, som er en av de mest erfarne innsatslederne, tok tidlig kontroll på situasjonen og medvirket sterkt til at arbeidet raskt ble satt i system, både i forhold til AMK og Brannvesenet, og i forhold til pressen på åstedet. Sponheim anså åstedsarbeidet som godt ivaretatt, noe som gjorde at han kunne frigjøre seg litt fra den delen av arbeidet.

Den første store utfordring for Sponheim var beskrivelsen av en bevæpnet gjerningsperson iført politiuniform med hjelm og visir. Dette i forhold til sikkerhet og ivaretagelsen av eget personell, samtidig som dette kunne bety at det var flere gjerningsmenn. Beskrivelsen resulterte i beslutningen om postinstruksen, og fikk betydning for blant annet objektsikringer. Vitnebeskrivelsen stammet fra en observasjon gjort av en brannkonstabel.

Etter spørsmål opplyste Sponheim at han mottok beskrivelsen av gjerningsperson om lag kl 1600. Etter hvert ble identiteten verifisert gjennom kjennemerke og leiebilfirma.

Sponheim forklarte at han var nøye med å få slått riksalarm og få sperret grensene så raskt som mulig. Han viste til at erfaring tilsier at gjerningspersoner ofte bytter kjøretøy raskt etterpå og at nabolagene ble varslet.

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

Sponheim opplyste at håndteringen ble utført i tråd med det etablerte planverk, noe som etter hans oppfatning muligens var for mye "etter boka" ettersom redningsledelsen ikke ble varslet. I ettertid ser Sponheim at redningsledelsen burde blitt innkalt. På den annen side hadde han inntrykk av at samarbeidet med redningsetatene på åstedet fungerte godt.

Det ble en glidende overgang fra linjeledelse til stabsledelse. Staben ble ikke formelt satt før stabssjefen var på plass kl 1645. Frem til dette tidspunkt ble oppgavene ivaretatt av blant annet P2, P3 og P5. Slik Sponheim husker det, så brukte P2 mye tid på å mobilisere eget etterretning og etterforskningsapparat.

Sponheim var til stede på første stabsmøte. Det ble gitt en kort situasjonsbeskrivelse og hver enkelt P funksjon rapporterte innenfor sine ansvarsområder, spesielt med tanke på hva som var påkrevd ute. På generelt grunnlag opplevde Sponheim det som utfordrende at fasilitetene og kommunikasjonssystemene i stabsrommet ikke var tilpasset behovet.

På spørsmål om han fattet strategiske beslutninger i forhold til hvilken retning politiet skulle arbeide mot, opplyste Sponheim at det ble fokusert på livreddende førstehjelp og sikring av åstedet, samt at det tidlig ble formidlet at man måtte sørge for sikring av kongefamilien og politisk ledelse.

På spørsmål om hvilke beslutninger som Sponheim anså som prinsipielt viktige, så opplyste Sponheim at beslutningen om å oppfordre folk om ikke å oppholde seg i sentrum, og dermed beslutningen om å la kollektivtrafikken gå som normalt, var en slik type beslutning. Dette ble formidlet på pressekonferansen.

Etter hvert fikk de tilgang til kontoutskriftene til ABB som viste at han hadde løst parkeringsbillett på parkeringshus i byen, men disse lå ikke i tilknytning til kommunikasjonssenter. Kollektivtrafikken kunne derfor gå som normalt, men unntak av trikken som fikk forbi statsministerens bolig.

Sponheim ble informert om identiteten til ABB før pågripelsen. Sponheim tror P2 leddet kjente til identiteten før kl 1819 (ifølge PO loggen, referentens merknad) i forbindelse med opprettelse av kommunikasjonsskontroll.

Sponheim husker ikke når han først gang ble kjent med opplysninger knyttet til fluktbilen. Han kan ikke huske om fluktbilen var tema under første stabsmøte. I følge Sponheim kan opplysninger knyttet til opprettelse av kommunikasjonsskontrollen bidra til å avklare dette nærmere.

På spørsmål om hvilke tiltak som ble iverksatt for å møte et potensielt sekundæranslag, opplyste Sponheim at man sørget for å evakuere og sikre regjeringskvartalet. Han viste til, som tidligere nevnt, at det i initialfasen var knyttet usikkerhet til om det var gått av en eller to bomber.

Etter Sponheims oppfatning så fungerte samarbeidet og informasjonsflyten godt med PST. Noe av det første både PST og OPD foretok seg, var å undersøke manifestet for å lære gjerningsmannen å kjenne, samt søke etter potensielle medvirkere.

Det er gjennomført egne øvelser med PST med tanke på liaisonfunksjonen og utveksling av etterretningsinformasjon. OPD har to faste møter på strategisk ledelsesnivå, samt at det er opprettholdes god kontakt gjennom egne møter på operativt nivå.

Når det gjelder rollen til politimesteren i stab, så er politimesteren til stede ved offisielle stabsmøter. For øvrig har politimesteren en mer tilbaketrukket rolle. Under hendelser som 22. juli vil graden av

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

tilstedeværelse være høyere, men som følge av mangelfulle fasiliteter var Sponheim mye på kontoret for å gi orienteringer, blant annet til egen politimester. I tidsrommet før staben ble satt og i initialfasen oppholdt han seg stort sett i stabsrommet.

Når det gjelder media, så var de første pressekonferansene viktig i forhold til å informere befolkningen. I tillegg ble det lagt ut informasjon på politiets nettsider. Det var viktig ikke å skape unødig frykt, samtidig som man internt var klar over at situasjonen kunne forverre seg.

Det ble avholdt relativt hyppige pressebriefere. Enkelte journalister har kommentert at navnet til ABB ble holdt tilbake for lenge, men dette var et bevist valg av hensyn til etterforskningen og mulige medvirkere. Navnet ble offentliggjort på pressekonferansen kl 2130 etter et direkte spørsmål. På dette tidspunktet hadde man kontroll på Utøya.

Utøya

Meldingen om Utøya endret situasjonsbildet. Politiet koblet raskt sammen de to hendelsene og de innså knytningen til AP. BT ble varslet og sendt av gårde allerede før den formelle anmodningen fra NBPD ankom.

Med Utøya forlyttet operasjonen seg til et annet politidistrikt. Informasjonen fra Utøya ble formidlet fra BT på stedet til sjef BT og derifra til staben. Staben fikk ikke meldinger om forflytninger og oppmøtestedet, men kun de viktigste bevegelsene som for eksempel når de var i båtene, når de var i land og når de hadde pågrepet.

Beslutningen om å sende BT var en stabsbeslutning. Stabens situasjonsforståelse fra meldingen kom til pågripelse, var at en eller flere gjerningsmenn hadde tatt seg i land på Utøya. Staben tenkte ikke konkret på at forflytningen til Utøya hadde skjedd med fluktbilen fra regjeringskvartalet. BT observerte bilen ved ankomst, og staben fikk umiddelbart informasjon om at det var samme bil og at det lå våpen eller ammunisjon i bilen. Det var dermed kjent at det kunne være samme person var på Utøya, men det var ukjent om det var flere.

Sponheim trakk frem at sårede vitner på Utøya meldte at det var minst to til tre gjerningsmenn på øya. BT måtte dermed forhold seg til dette. Like etter pågripelsen var det også et par vitner som meldte om at det var minst fire gjerningsmenn. Det kan være flere forklaringer på disse observasjonene, herunder at vitnene kan ha meldte om tjenestemenn fra BT.

Sponheim ble spurt om han kjente til at operatørene som tok i mot vitnebeskrivelsen, loggførte meldingen i PO, håndgikk meldingen til stab og deretter til P2. Sponheim var ikke kjent med dette, men forklarte at dette er en riktig fremgangsmøte. På spørsmål om staben var informert om vitnebeskrivelsen da staben foretok sine første grep, så forklarte Sponheim at opplysningen antagelig ble brakt til staben på et tidspunkt da han var borte. Han trakk frem at det normal vil være P2 som får opplysningen og som jobber videre med den. Samtidig gikk det ut melding til Kripos om riksalarm og varsling til nabodistriktene. Sponheim pekte i den anledning på at man også hadde opplysninger om andre mulige gjerningsmenn, også mørkhudede. I følge Sponheim var det uheldig at aktuelle observasjon ikke ble grepet tak i umiddelbart. På den annen side var skjedd dette i en meget hektisk fase.

Når det gjelder objektsikringer så var det fokus på objektene, men under den første fasen hadde de ikke mer mannskaper enn til å sikre åstedet og redde liv. HMKG ble varslet for å ivareta vakhold på slottet. Stortingens var i realiteten steng og hadde egen vakt.

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

I løpet av det korte hektiske scenarioet var de nødt til å konsentrere seg om åstedet. Sponheim vurderte situasjonen som en hundremeter sprint der alt skal klaffe på kort tid. Han mente at de ikke var langt unna en optimal håndtering, selv om det var forhold som kunne ha blitt gjort annerledes.

Ved gjennomlesning den 13. april 2012 ble Sponheim bedt om å redegjøre for følgende temaer:

Om dialogen med Refvik og Meland

Sponheim tror ikke han snakket med Refvik eller Meland den 22. juli. Han viste til at VPM Andresen kommuniserte med Refvik fra kl 1700 og etter hvert med Meland. Sponheim var ikke i kontakt med andre i POD, utover et par samtaler med jourhavende Fosse).

Vurderinger knyttet til bruk av terrorplanverket

I den første fasen var ikke dette et konkret tema. Fokus var på det som skjedde på åstedet. Det ble fokusert på å undersøke om det var flere bomber og flere gjerningspersoner inntil gjerningspersonen ble pågrepet. Han viste for øvrig til vurderingene knyttet til postinstruksene vedrørende stans av uniformert politipersonell som ikke kunne legitimere seg, beslutningen om en "stille" evakuering av Oslo sentrum, samt vurderinger knyttet til sikringer av kongehuset. Trusselnivået ble således hevet til høyeste nivå.

Sponheim ble bedt om å kommentere at POD tildelte OPD det operative ansvaret for Utøya håndteringen. Sponheim kommenterte at denne tildelingen av ansvar ikke nådde frem til operativ stab i Oslo. Han var med dette ikke orientert om at OPD skulle inneha det operative ansvaret for Utøya aksjonen.

Lærdommer

I følge Sponheim var politiet ikke forberedt på å håndtere en så omfattende og alvorlig hendelse. Hendelsen fant sted på det mest sårbare tidspunkt i forhold til ressurser og kompetanse. Bortsett fra Fredriksen, var ingen av de faste P funksjonene på plass før rundt midnatt, men samtlige var trent.

Sponheim trakk frem at fasilitetene inne var svært mangelfulle, blant annet var det dårlig med plass og svært dårlig luftkvalitet. Dette skapte utfordringer knyttet til blant annet kommunikasjon.

Han påpekte at kapasiteten til å motta nødtelefoner kunne vært bedre.

Sponheim trakk frem at redningsledelsen burde blitt innkalt. Han kommenterte at dette handlet om evnen til å tenke utover planverket og heller mobilisere for mye enn for lite.

I følge Sponheim tok det for lang tid å sende ut riksalarm. I fremtiden har OPD et ønske om selv å kunne sende ut riksalarm.

Når det gjelder sikkerhet og beredskapsarbeidet, så tror Sponheim det er viktig å fremheve beredskap som et isolert felt med hensyn til forutsigbarhet knyttet til et uttalt beredskapsnivå fra politisk ledelse. Dette vil igjen få betydning for ressurstildeling, ressursutnyttelse og øvelser. Dette er brakt videre til statsråden.

På spørsmål om OPD hadde samarbeidsavtaler med andre helikoptertjenester i tidsrommet da politihelikopteret stod på bakken, så opplyste Sponheim at OPD har en avtale med Forsvaret om et Bell helikopteret som kan brukes til forflytning av mannskaper

Sveinung Sponheim, 7. mars 2012

I følge Sponheim har beredskapssamarbeidet med POD vært fraværende på et overordnet strategisk nivå. Samarbeidet på det underliggende nivå har derimot vært godt.

Når det gjelder varsling, så arbeides det nå med å utbedre varslingssystemet i forhold til hva som var tilfellet den 22. juli.

Sponheim pekte videre på at kommunikasjonslinjene fra politimester til statsminister burde vært bedre. Statsministeren ønsket raskere informasjon og statusrapporteringer.

Dette påvirket i liten grad av den operative håndtering ute, men det ble en tilleggsoppgave for staben. Dette ble løst ved at VPM Andresen, etter ankomst kl 1700, overtok kommunikasjonen med POD, og deretter kommunikasjonen med SMK og JD.

Situasjonsrapporteringen til POD ble ivaretatt og Sponheim forsikret seg om dette med P5 forut for hver pressekonferanse. På den annen side tok det for lang tid før situasjonsrapportene fysisk kom frem til POD.

Han pekte videre på at det var knyttet utfordringer til klareringsnivå ved bistand fra Forsvaret.

Sponheim viste for øvrig til evalueringsrapporten og kommenterte at det er nedsatt en egen arbeidsgruppe med ansvar for gjennomføring av tiltak knyttet til de avdekkede forbedringspunktene.

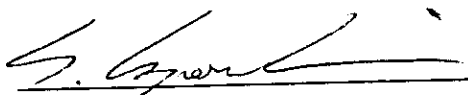
Avslutning

Sponheim ble spurt om det er ytterligere informasjon han mener bør komme frem i forbindelse med intervjuet, eller om det er spørsmål hun mener burde ha vært stilt. Dette hadde han ikke.

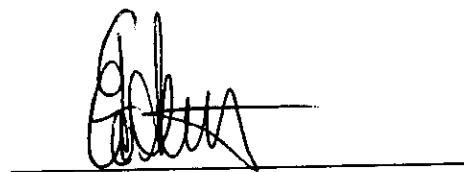
Han hadde intet å utsette på gjennomføringen av intervjuet.

Intervjuet ble avsluttet kl 1525.

Gjennomlest og akseptert som et dekkende referat, 13. april 2012

Sign intervjuobjekt

Sign referent